

САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБУН
ХАБЫАТА

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 134 (7519) © Сэтгэлийн 11 күнэ. Чөлөөтэй © Сманата 25 солкубай

СР ПАРЛАМЕНТЫН ТУХУНАН

Саха Республикатын Президенты М. Николаев 1993 снл алтынны 30 күнүтүгү БИНАРЫНАН, Саха Республикатын Урдук Сэбиэтин 1993 снл алтынны 12 күнүтүгү 1581-ХН №-дээх уураабын 7 пуунугар сеп түбөһүннөрүн уурда.

1. Саха Республикатын Парламенын — Сокуону таһаарар Мунньабын (Ил Түмэн) туһунан балаһыаньаны бигэргэтэргэ уонна үлээ киллэрэргэ.

2. «Саха Республика-тын Сокуону таһаарар

Мунньабын (Ил Түмэн) туһунан» Балаһыаньа 22 ыстатыйатын алтын чаһын көрдөбүтэ 1993 снл ахсынны 12 күнүтүгү Сокуону таһаарар Мунньах (Ил Түмэн) үөһэги палататыгар баста-ны быыбары ытылаага туттуллубат, деген быһаар-гарга.

3. Саха Республикатын быыбар юни комиссията быыбары ытылаага бу БИНАХ бөлөхкө тахса-быттан ыла юни 2 пуу-нун толорууга ылымары-гар.

СИА.

БЫЫБАРДЫР УЧААСТАКТАР СХЕМАЛАРЫН

БИГЭРГЭТЭР ТУХУНАН

Улуус дьаһалтатын уурааба

Саха Республикатын Сокуону таһаарар Мун-ньабын (Ил Түмэн) быы-барын туһунан Балаһыан-на 9-с ыстатыйатынан салайтаран, улууска быы-бардыр учаастактар ман-ныл схемаларын бигэргэ-тэргэ уураабын.

1. Чыппаратаады быы-бардыр учаастак — Ала-дар нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

2. Толоонтооку быы-бардыр учаастак — Бах-сы нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сель-скэй Культура дьыта.

3. Болтоһотооку быы-бардыр учаастак — Бол-тоһо бөһүөлөгүн терри-торията киирэр, быыбар ы-тыллар мнестэ — сель-скэй Культура дьыта.

4. Кындаһаады быы-бардыр учаастак — Кын-дал учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ы-тыллар мнестэ — кулуун.

5. Мындаһаады а б м быыбардыр учаастак — Болу-гур нэһилиэгин тер-риторията киирэр, быы-бар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

6. Арыылаахтаады быы-бардыр учаастак — Кы-лааннаах нэһилиэгин тер-риторията киирэр, быы-бар ытыллар сирэ —

сельскэй Культура дьыта.

7. Кытаанахтаады быы-бардыр учаастак — Кы-таанах нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

8. Мутудайдаады быы-бардыр учаастак — Му-гудай нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар сирэ — илэи-кэми атаарар юни.

9. Одаулууннаады быы-бардыр учаастак — проф-техучилище территория-тыттан ураты Дьабылла бөһүөлөгүн территорията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — илэи-кэми атаарар юни.

10. Профтехучилищета-ады быыбардыр учаастак — училище территорията киирэр, быыбар ытыл-лар мнестэ — училище үөрөнөр корпусу.

11. Урэх Күөрэтээги быыбардыр учаастак — Урэх Күөрэ бөһүөлөгүн территорията киирэр, быы-бар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

12. Мырылаады быы-бардыр учаастак — Мы-рыла бөһүөлөгүн терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

13. Хахыахтаады быы-бардыр учаастак — Ха-

хыах бөһүөлөгүн терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — культурнай - ылымнаар юни.

14. Уһун Күөлээги быыбардыр учаастак — Уһун Күөл бөһүөлөгүн территорията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — илэи-кэми атаарар юни.

15. Улахан Күөлээги быыбардыр учаастак — Улахан Күөл учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

16. Түөйгэтээги быы-бардыр учаастак — Түө-йгэ учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

17. Бэрэтээги быыбар-дыр учаастак — Бэра учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ытыл-лар мнестэ — кулуун.

18. Толой Дирингээги быыбардыр учаастак — Толой нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

19. Уруу Күөлээги быыбардыр учаастак —

Уруу Күөл бөһүөлөгүн территорията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

20. Уордутаады быы-бардыр учаастак — Уор-да учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

21. Хатылаады быы-бардыр учаастак — Ха-тыла нэһилиэгин терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

22. Туора Күөлээги быыбардыр учаастак — Хайахыт нэһилиэгин тер-риторията киирэр, быы-бар ытыллар мнестэ — илэи-кэми атаарар юни.

23. Хоптоботооку быы-бардыр учаастак — Ди-ринг бөһүөлөгүн терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

24. Малдыахыта а б и быыбардыр учаастак — Малдыахы учаастагы терри-торията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — сельскэй Культура дьыта.

25. Чакырдаады быы-бардыр учаастак — Ча-кыр нэһилиэгин терри-то-

рията киирэр, быыбар ытыллар мнестэ — илэи-кэми атаарар юни.

26. Кини быыбардыр учаастак — Чурапчы сэлэниэтигэ Куохара үрэх-тэн собуруу уонна Карл Маркс уулуссатын ардаа.

Куохара үрэхтэн хоту уонна Комсомольскэй уу-луссатын илэи өртүлэри-нээги территорията (12—17, 26—37 уокруулар) киирэр, быыбардыр учаастак мнестэ — «Айылаан» Культура дьыта.

27. Чараннаады быы-бардыр учаастак — Чу-рапчы сэлэниэтигэ Куо-хара үрэхтэн собуруу Карл Маркс уулуссатын илэи өртүлэринээги тер-риторията. ДЭС терри-торията (1—11, 45 уо-круулар) киирэр, быы-бар ытыллар мнестэ — Чараннаады сельскэй Культура дьыта.

28. Интернат-оскуола-таады быыбардыр уча-астак — Чурапчы сэлэниэ-тинээги интернат-оскуола, тубэһиэтигэ территория

лара (41—44 уокруулар) киирэр, быыбар ытыл-лар мнестэ — республи-катаады спортивной орто интернат-оскуола саалата.

29. Мурун Тыммына-таады быыбардыр уча-астак — Чурапчы сэлэниэ-тинээги Мурун Тыммы-на, Ныдылан территория-лара (38—40 уокруу-лар) киирэр, быыбар ы-тыллар мнестэ — маһы таһастыр комбинат ку-лууба.

30. Куоһаһаады быы-бардыр учаастак — илэи өртүлэи куораттыгар трас-саа таһар суолууан, Куохара үрөһүнэн, Ко-сомольскэй уулуссатын уонна Красныинов уу-луссатынан, Сылаһылар суолууан хааччатылар территория (18—25 уо-круулар) киирэр, быы-бар ытыллар мнестэ — «Агропромст р о й» МПМК-тын културнай спортивной комплекса.

31. Нуотаритаады быы-бардыр учаастак — Нуо-лара учаастагы терри-торията киирэр.

Оройуон дьаһалтатын баһылыга И. СИВЦЕВ.

1993 снл алтынны 5 күнэ.

БААҤЫНАЙ ДЕПУТАККА КАНДИДАТ

Республикатаады «СР» партията Ил Түмэн Ал-лараагы палататыгар 9 №-дээх Илэи Хаһааластаа-ды быыбардыр уокруукаан СЕДАЛИЩЕВ Ми-хаил Семеновичи — 1931 сыллаах төрүүбү, урдук үөрэхтээх ученай-зоотехнигы, «Кулаада» бааһынай хаһаайыстыбатын салайааччытын — депутатка кан-дидатынан туруорда.

БЫЫБАРДАР ИННИЛЭРИНЭ КЭПСЭТИЭХ

Бу дьыл ахсынны 12 күнүгэр Россия уонна Са-ха Республикатын историческай сайдыыларыгар сүгүн суолталаах быыбардар ытыллылар турал-лар. Ити күн Российской Федерация Федеральнай Мунньабы уонна Саха Республикатын Сокуону та-һаарар Мунньабын (Ил Түмэн) депутаттары быыбардыахыт. Эмиэ ити күн Российской Феде-рация Конститутцията бүтүүнү норуот куоластааһы-ныгар таһаарыллыа. Онон ахсынны 12 күнүгэр барыта 8 тус-туһунан быыбардар буолуохтара, быы-бардааччы 8 бюллетени илиитигэр ылаага — үйү Россия Федеральнай Мунньабын, иккин Ил Түмэн быыбардарыгар, бири — Россия Төрүт Сокуонун бопуруоһугар.

Федерация Сэбиэттэр тэһинэн депутат буолбат. Государственной Дума депутаттара профессио-нальной, бастайааннай, төрүккэ олохуоран үлэһил-лэр, ол өбөтөр атын хаһыастаах үлээ, государст-веннай сулууслаа үлэһиллэрэ нөнүлүмнээт. Бу правительство чилиэннэригэр сыйыана суох. Госу-дарственной Дума депутаттара преподавателлэхтэ-рин, научнай уонна өбөр үлэһин дьарыктаныахта-рын сеп.

Федеральнай сокуоннары депутаттар албах куо-лаастарына Государственной Дума ытынар. Олор Федерация Сэбиэтин көрүүтүгэр киллэриллэлэр. Федерация Сэбиэте Государственной Дума ылым-мыт сокуонун бигэргэтиэтигэр, сөбүлүһүннэр (согласительный) комиссия тарыллы үлэһин. Ол комиссия сокуон бырайыага инкисэти Государст-веннай Дума көрүүтүгэр киллэриллэр. Оно сокуон бырайыагы депутаттар үс тыммытан инкислэрэ сө-булаан ылымнааһына, сокуон ылымнааһынааһына таһаллар.

Улахан тыһ суолталаах бопуруостар Федерация Сэбиэттэр көрүлүлэрэ өбөһөтөлүннэй. Холобур, федеральнай бюджет, федеральнай нолуоктар, хө-муурдар, валюта, кредит, кичи эмиссията дойду-лар икки ардыларынаагы дуоһабырдар, государст-веннай кыраһыаста, сэрин уонна аһа бопуруостара.

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр).

БЫЫБАРДАР ИННИЛЭРИНЭ КЭПСЭТИЭХ

Бу дьыл ахсынны 12 күнүгэр Россия уонна Са-ха Республикатын историческай сайдыыларыгар сүгүн суолталаах быыбардар ытыллылар турал-лар. Ити күн Российской Федерация Федеральнай Мунньабы уонна Саха Республикатын Сокуону та-һаарар Мунньабын (Ил Түмэн) депутаттары быыбардыахыт. Эмиэ ити күн Российской Феде-рация Конститутцията бүтүүнү норуот куоластааһы-ныгар таһаарыллыа. Онон ахсынны 12 күнүгэр барыта 8 тус-туһунан быыбардар буолуохтара, быы-бардааччы 8 бюллетени илиитигэр ылаага — үйү Россия Федеральнай Мунньабын, иккин Ил Түмэн быыбардарыгар, бири — Россия Төрүт Сокуонун бопуруоһугар.

БЫЫБАР ЫТЫЛЛАР ПРИНЦИПТЭРЭ

Бастаһытынан, быыбарга Россиякай Федерация уонна Саха Республикатын бары 18 сааһын туолбут гражданнын ытыттар бырааптаахтар. Быыбар со-куоннарыгар юни кыттыбата чуолкай ыйылаар: бастаһытынан, суут уурааһынан дөһөһөннөһтара суоһунан билиинилиит дьон (ойдөрүүнэ тийиһи-мэт, төбөлөрүнэн ылдыар дьон) Иккиннэ, суут бирингэһэригэр көгүлүлэрэ биллэһиллэллэр.

Иккис принцип — тэн куоластааһын принципэ. Быыбарга кытааһы омутуттан, дьахтарыттан, эр киһититтэн, дуоһунаһыттан, о.д.а. тутулуга суох биэр куоластаах.

Үсүһүнэ, тус бэйэ куоластыыр принципэ хал-баһыаһына тутуһуллуохтаах.

Төрдүс принцип быыбардааччы байыты баарын кистэлэһин этитин тутуһууу көрөр. Куоластыы нэһит дьон бары бюллетенигар кабината соһото-лун киирэн толороллор.

Туох хаһыах органныгар депутаттары быыбар-дыаххыт?

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНАЙ МУНЬАБА

Федеральнай Мунньах — Россиякай Федерация парламена — РФ представителлээх уонна сокуонна-ры таһаарар органныан буолар. Кини икки пала-таттан турар: Федерация Сэбиэте уонна Государст-веннай Дума. Быыбар бу икки палатага тус-туһунан ытыллар. Палаталар бэйэ-бэйэлэриттэн тутулуга суохтар, тус-туһунан мунньахтыллар, хас бириднн палата туһунан председателлээх.

Биэр иһин онон Государственной Думада уонна

Социальной көмүскэл

Кинилэр эмиэ үөрэххэ, сайдарга бырааптаахтар

1990 сылтан сабалаан Россиягай Федерация уонна Саха Республикатын Президенттара, кинилэр Урдук Сэбиэттэрэ инбэлиттэри арааччылар көнө уураахтары, Сокуоннары таһаардылар, дьаһаллар ыллылар. Бу өлүхтүт күнүтүн быраак иһэр кэмгэр саамай көмүскэлгэ наадылар араа туһугар кыһамны мнэстэтигэр олоххо киниритэ, хомо-буох иһин, бытаан. Ити төрүөхтөрүттэн инбэлиттэр олохторо быһаччы сыһыаннаах. Билигин оройуонга итинник учуонка 138 оҕо турар. Оттон 1990 сыллаахха кинилэр баар-суоҕа 27-тэ этилэр. Билигингэ доруобуйата чөлүгэр түһэриллэн учуоттан үбүлүбүт оҕо дьэн суох. Ол онугар ыар ырыттан оҕо саастарыгар күн сириттэн сүтүлгөр суох буолбута. Инбэлиттэр олохторо улуус психиатриин ахсын кэриэтэ бааллар: холобур, Олуктууҕа 6, Хатылыга 11, Болтоҕо 5, Мыйадаайыга 6, Хонтоҕо 14, Мугудайга 11, улуус кинигэр 51.

Сылларынан ырытан көрдөхкө, 1984—1987 сылларга 12-тин, 1988 сыллаахха 14 инбэлиттэр оҕо төрөбүт. Бу оҕолор төрөлүүтүгэ бары тег баһыаннаах буолбутахтар—сорохторо үһүк-кырыны сирдэргэ олохтоолор, сорохторо наһаа эдэрдэр, атыттар араас сирдэринэн оҕолорун көпсөтүнэн көрдөрөр үөрөх-хаара суохтар.

Кинилэргэ көмө-тирэх буолаары үс сыллаахыта инбэлиттэр оҕолор төрө-лүүтүгэ бары тег баһыаннаах буолбутахтар—сорохторо үһүк-кырыны сирдэргэ олохтоолор, сорохторо наһаа эдэрдэр, атыттар араас сирдэринэн оҕолорун көпсөтүнэн көрдөрөр үөрөх-хаара суохтар.

Кинилэргэ көмө-тирэх буолаары үс сыллаахыта инбэлиттэр оҕолор төрө-лүүтүгэ бары тег баһыаннаах буолбутахтар—сорохторо үһүк-кырыны сирдэргэ олохтоолор, сорохторо наһаа эдэрдэр, атыттар араас сирдэринэн оҕолорун көпсөтүнэн көрдөрөр үөрөх-хаара суохтар.

пүтүр секцияларын тэрийбиппит. Сенция инбэлиттэр оҕолор тустарыгар тахсыбыт дьаһаллар, уураахтары, сокуоннары олоххо киниритэ сүрүн болдомтотун туһайбыта, Олортон биирдэстэринэн оҕолор үөрэхтэн маппаттары ситиннэ. Элбэх туруоруу кинириттэн быһылгыттан инбэлиттэр оҕолору дьаһаа иһин уонна үөрэтти улуустары мана аһылыһа. Оҕо 14 оҕо-улаада кинирит кинириттэр, 24 оҕо-улаада үөрэнэр саастаах оҕолор хабыйынылар. Мана таһынан 6 оҕо уонсай тийтэххэ детсадтарга, 22 оҕо уонсай үөрэхтэһин, 10 оҕо республика аналлаах оҕо-улаадарыгар үөрэнэллэр.

Кини сыалынан-соругунан оҕолору билин-көрүү, өт-хаан өртүнэн сайыннары таһынан доруобууларыгар тахсыбыт нэһиллэри чөлүгэр түһэригэ үлэлэһин буолар.

Ааспыт атырдыах ыйыгар буолбут республика үөрөбүрүнүн үлэһиттэригэр туһайан тал эһэригэр Саха Республикатын Үөрөбүрүнүн министри Е. П. Игнатов: «Утатыллы-бакка быһаарыллыахтаах биир суолууан үөрэх көмөтө тэрилтэлэригэр үөрэтти ич хоһоонун уонна структуратын төрдүттэн хаттаан көрүү, программалар хааччыны, итинник оҕолору олоххо сыһаары уонна бэлэмнээһин, республика тас өртүгэр ытан үөрэхтэрин бүтүртэрэр кыһааччылар иһэринин, толору циклынан үөрэтти таһаарар кылаастары тэ-

рийин буолаллар» — дэ-битэ.

Билигин маасабай оҕо-улаадаларга хас биирдэн үөрэнээччи тус уратытын учуоттааһын, онтон таһааран үөрэх систематын чаастарын алтаран туруоруу болдомто кинигэр ту-туллур. Үөрэтэр-иһэр үлэ сайдыытын тус сыаллаах барыһыгар араадалаһын (дифференцирование) то-ноһолоон бэлэмнээр. Би-линги кинимиз интэриичи-лэ уонна учууталларга эмгэ-итилэргэ толору олохууан, оҕолор ыарыһаарын, до-руобууларын туругуу, туохха дьоруудаахтарын учуоттаан, төрөлүүтүгэ кытта сөһүнөн үлэһит-тэахтар.

Бу сана сабалааһын. Урукку өртүгэр оҕо итэ-дэстэх, ыалдыр буолуу да, мөһөй буолбатын дэ-бит курдук аналлаах оҕо-улаадаларга кытта охсөр-бүт. Айылбаттан атаҕас-таммыт оҕо туох буруйу-гар кыра сааһыттан тө-рөлүүтүгэ араахан, ийэ-ара тапталыттан мата-н туора сиргэ барыахтаа-һый? Бу кини ити итэһин туоратара туһулаан. Би-линги төрөлүүтүгэ кытта үөрэтти былаанын били-ниннэрнэ. Оҕо-улаада кинирит кинириттэр саас-таах уонна начальнай кы-лаастар оҕолору нэдиэлэ-8 чаас үөрэнэллэр, оттон IV—VIII кылаастарга, IX, X—XI кылаастарга 12 чаас кө-рүллэр. Программалар ир-дэбиллэрэ оҕо кини туох үлэһит буолуутугар, төрө-лүүтүгэ баһаарыгар олоу-рар. Ол эрэри төрөлүүтү-

гар оҕолорбут аһар-суру-йар, аһыах дьаһыларын онорор буолуулар да сөп дини өйдөбүлгэ оҕустарыа суохтаахтар. Билигин Саха оҕолоругар сөһөөх үөрэ-тэр пособиелар, ырытты-лар, үөрэтэр былааннар суохтар, ону барытын би-йэбит өгөстүнуохтаахпыт.

Урукку өртүгэр оҕо-у-лаадалар үөрэтти тэрилтэлэ-эрэри, кини билигин та-һыма, туохха-ханыма үө-рэмнэ хонтуруолламма-та. Билигин анал бэрэ-биэркэлэһиннэр, бу идэ-ни үлэһит учууталлар, интэриичиһи аттестаци-аһыах ыһылыһа. IX уонна XI кылаастар үөрэнээччилэрэ акцимен туттарыахтара. Учутал-лар уонна интэриичиһи тө-рөлүүтүгэ кытта дуоҕа-бар түһэрсэн биир сыллаах контратынан үлэһиттэрэ. Кэлин тэһэр кинимит сайдан, элбэх профиллаах үөрэттигэр кинирит оҕолор-буттугар ханык эмит идэ-дэ сертификат биэрдэрбит дини баһаарыахпыт.

Күн бүгүн бу аналлаах үөрэтти кинигэр элбэх специалист (психолог, мас-сажист, невропатолог, сур-допедагог, тифлопедагог уо. д. а.) тийибт. Сөп-төөх сылаас дьэһин хаач-чылыһыт эмэ мөлтөх. Быһата, сана сабалааһын ыарахаттара бу кини тум-лубатылар, ол эрэри оло-р түргүннэн быһаарыллы-ларыгар улуус үөрөбүрүн-тин управлениета, общес-твенноһа, салалтата ыһ-ыһылыһа ууруохтара дини эрэлбит, олох төһө да ырааатар, оҕо туһугар кыһамны, аһаар саа-аһырымныа суохтаахтар.

Антонина
ПЕРЕВАЛОВА,

дьаһаа иһин уонна
үөрэтти улуустааҕы
киниги сөһүннэһэ.

Хаһаайынааһын механизмы
ЫҢЫЛЛЫ СИБИКИТЭ

Өссө от ыйыгар Субу-руускай аатынан таһа-рыстыба дойду сириттэн, бэрэ буоллаһына, 200-чэ-кэ тонна оту ыһаһын биһилэрбитэ. Оттон баар сүөһүтүн ыһаһаарыгар биир 2000 тонна наада этэ. Оҕо, тастан күт-түннээх көмө суох буол-ларты, сүөһүтэ сарбыл-ларга барыһын быктар-быта.

Кыстык. Таһаарыстыба-да ити билгэлээһин — бу-гүн баар чакты. Дойду сириттэн 151 тонна отто-муттар, итиннэ баһына-тан күөхтүү хомуллубут 120 тонна эбиллэр. Амма унуор иһин звено баран 310-ча тонналаах. Хаҥа-ласка Н. К. Крышопкин звенота 240 тоннаны от-тообут. Таатта Уолбаты-гар 76 тонналаахтар. Дьэ онон иһингэ туһууттара — 897 тонна от. Тастан бу-луларга сайаапкалаахтар. Осетроваттан 465 тонна-ны кэтэһэллэр, атымы-гар. Итинтэн 250-чага Бэстээххэ кэлбитин тэ-нэллэр. Селедартан аҕа-лыһаахтаахтан эмэ 100 тоннага сайаапкалаахтар. Итинэн дьылы туоруурга мунууна-тараан 1500-чэ-кэ

тонналаһах курдук. Ол да үрдүнэн 100-чэ-кэ тонна булар баһаар-тар.

1300-чэ тонна от тэ-лэ аһаһааһаах «Та-һаарыстыба» курдат нэскэ оҕолор, ол кэ-нэ ити үлүгэри хантаа, түгүн-төлөөн аһаһаар» — дини-лэр рабачайдар. Мана да-лаһаа, сүөһүтэ сарбыл-ларга барыһын быктар-быта иһин-күүһүн аһар, ааһсар суот-учуот үлэһитэ суох да хаалыах курдук. Кылаабынай бухталтара-ра баһынайынан барарга тэринэн уурайбыт. Атын да специалисттар атын үлэ-ни көрдөһөр аакка сыл-дыаллар. Баар-суох опы-таах зоотехниктара А. Е. Догдонова Амма улууһу-гар идэттэнэн анатан кө-нүт. Софотобун хаалан сүөһү иһиттигэр үс суол үлэни сүгэр Д. Н. Ефре-мов да тээтэһинэх курдук динилэр.

Оҕо болтоҕолорго күн-нээһи кыстык бопуруос-тарынан дьаһыгар кини баара көстүбэт. Д. Н. Еф-ремовтара сүөһүнү күһүн-түгүннэ күһүнүтүн оҕо иһик. Хонтуораба софот-мунууна-тараан 1500-чэ-кэ

ДУОБАТЧЫТТАР СИРИ-СИБИРИ БАРЫЛЛАР

Д. П. Коркин аатынан спортнай интернат-ос-куола эдэр дуобатчыттар-га субу күнүгэ эһиптэ-төөх күрэхтэһиннэргэ көт-түлэр.

Бүрүтэ дуобакка аһа-дас чемпионатыгар Улан-Удэ интернат-оскуола 4 дуобатчыттар кыттыах-тара. Челябинская куо-ранка оҕолор ортолору-гар дуобакка аан дойдуга бастыыр иһин тийиктээх-хадьытаах күрэхтэһин-

га Стасик Контоев, Ася Решетникова уонна Дося Слепцова бардылар. Оҕо-лорбут бу күрэхтэһинтэн салгыы Солнечногорскай-га сэтннн 19—30 күн-нэригэр ыһыттылаахтаах Россия спортнай ос-куолаарын күрэхтэһин-лэригэр кыттыаһы-ыһахтара. Бу күрэхтэ-һингэ ити үөһэ ааттаммыт дуобатчыттарга эһин Га-ня Колесова тийиһэ. Т. КАРДАШЕВСКАЯ.

БЫЫБАРДАР ИННИЛЭРИНЭ КЭПСЭТИЭХ

(Бүтүүтэ. Иһин 1 стр. кө.).

Государственной Дума 450, оттон Федерация Сэ-биэтэ 178 депутаттаах буолуохтара, ол эбэтэр Фе-дерация Сэбиэттэрэ Российской Федерация хас биир-дин субъекттан иһилин депутат кыттыаҕа.

ИЛ ТҮМЭН

Ил Түмэн—Саха Республикатын парламена, ки-ни республика государственнай былаһын урдук представительнай уонна сокуону таһаарар органи-нан буолар уонна эмэ иһин палататтан турар. Уһа палата—республика палатата уонна Аллара палата—представителлэр палаталара.

Уһа палатага республика хас биирдин улууһу-тан биирдин депутат быһаарданан 35 буолан үлэ-лиэхтэрэ. Кинилэр биирдин мандаттаах быһаар-дылар уокруурун талыллаллар. Уһа палата депутаттара сессияларынан үлэһиттэрэ. Олор уһуунара сылаа түүрт ыйтан ордуо суохтаах. Ма-на талыллыбыт депутаттар государственнай былаас, салалта, олохтоох бэйэни салайыһын, органиһаар төлөпөр дуоһунастаах үлэлэргэ үлэһиттэрэ конгул-дэммит. Онтон атын үлэлэргэ, холобур, тэрилтэлэ-р, общественнай тэрилтэлэргэ үлэһиттэрин сөп.

Аллара палата 21 депутаттан турар уонна баста-һааннай, профессиональнай төрүккэ олохууан үлэ-лиһэр. Оҕо бу палатага быһаардымыт депутаттар государственнай былаас уонна салалта органиһа-гар, олохтоох бэйэни салайыһын органиһаар, тэрилтэлэргэ, учурдэһиһаарга, общественнай тэрилтэлэргэ төлөбүрдээх үлэһи үлэһиттэр. Арай,

преподавательской, научнай уонна аһар үлэһи дьаһытаннаахтарын сөп.

Палаталар тус-туһууан мунууаһыһылар уонна тус-туһууан бопуруостары быһаараллар. Аллара палата дьуулаһын ыһаа иһитингэ биир да сокуон ыһаһыһыһын биир ратификацияһыһын уларыттылаһыһын аһыһыһыт. Конституция, республика бюджетин, үп-харчы, валюта, кредит сокуоннара Уһа палатага көрүлүлүлэрэ эбэһаа-лиһэй. Аллара палата үлэһи депутаттар бэйэлэрин иһэригэр талыт председателлэре сайаан ыһаар. Оттон Уһа палата председателлэрин республика и-це-президент буолар. Кини кулаастаах, арай, ку-лаастар тэһаһэр түбэлтэлэригэр кулаастааһыһына кыттар. Оҕо ити түбэлтэһи кини кулаһа быһаарар күүстээх.

БЫЫБАРДЫР УОКУРУКТАР

Россия Федеральнай Мунууһаан Федерациятын Сэбиэттэр, Государственный Дума уонна Ил Тү-мэн иһин палаталар тус-туһууан быһаардылар уокрууруттар тэриллэллэр.

Федерация Сэбиэттэр быһаарга быһаардылар уокрууруттар Российской Федерации субъектарын административнай ыһаһыһаһаарын иһин тэрил-лэллэр. Биир уокруу 2 мандаттаах, ол аата 2 депутат быһаардылар. Федерация Сэбиэттэ быһа-рыгар Саха Республикатын территориятын бүтүн-нүү хаһан 14 №-дээх Саха сиринээһи иһин мандат-таах быһаардылар уокруу тэриллэнэ. Бу уокруу-ка билингэ депутатка кандидаттарынан Саха Рес-публикатын Президентэ М. Е. Николаев, Нерюнги

куорат дьаһалтатын баһыһа Э. Я. Эстерлейн уонна Саха Республикатын Председатели солбу-йааччы В. М. Власов туруорулуһуулар, туруоруу салдынар.

Государственный Дума быһаарга 225 депутат биир мандаттаах быһаардылар уокрууруттарынан талыллаллар. Федерация хас биирдин субъектар биир мандаттаах ыһаата биир уокруу баар буолуохтаах. Государственный Дума быһаарга Саха Республи-катыгар 21 №-дээх Дьокускайдааһы быһаардылар уокруу тэриллэнэ.

Хаалбыт 225 депутат биир уокруурун Россия-кай Федерация территориятын бүтүннүү хаһар уон-сай федеральнай быһаардылар уокруурун пропор-циональнай представительство систематынан быһа-барданаллар.

Ил Түмэн Аллара палататын быһаарыгар 9 №-дээх Иһин Хаҥаластааһы быһаардылар уокруу-киһи улуусуурун уонна Мэҕэ-Хаҥалы холбуур. Быһаардааһыһын аһаһаа — 30,993 иһин. Аллара палата быһаарыгар республика үрдүнэн барыта 21 быһаардылар уокруу тэриллэнэ.

Уһа палата быһаарыгар быһаардылар уокруу-тар административнай-территориальнай принци-пкэ тэриллэннэр, республика үрдүнэн оло-р 35-тэр. Билин улуус 33 №-дээх быһаардылар уокруу-ка кинирит, быһаардааһыһы аһаһаа — 11750.

КАНДИДАТАРЫ ТУРУОУУ ВЭРЭЭДЭГЭ

Федеральнай Мунууаһа уонна Ил Түмэнгэ де-путатка кандидаттары туруоруу уратыһаардаах.

Государственной Дума уонсай федеральнай быһаардылар уокруука кандидаттары быһаардылар холбоһуулар туруораллар. Быһаардылар холбо-

Наталья ИВАНОВА,
уууус дьаһалтатын правовой отделын
начальнига

